

V Brně dne 15. dubna 2015
Sp. zn.: 107/2013/DIS/EN
Sp. zn.: 121/2013/DIS/EN
Sp. zn.: 128/2013/DIS/EN
Sp. zn.: 130/2013/DIS/EN
Sp. zn.: 131/2013/DIS/EN
Sp. zn.: 132/2013/DIS/EN
Sp. zn.: 172/2014/VOP/EN

Zpráva o šetření

ve věci diskriminace Romů v přístupu k obecnímu bydlení

Šetřený případ se týká diskriminace romských nájemníků, kteří v současné době bydlí v domě na adrese XXX, ve vlastnictví statutárního města A. (dále také „město“). Dům na adrese XXX před rekonstrukcí sloužil k zajištění bydlení pro osoby, které neplnily povinnosti vyplývající z nájemních smluv. Je situován na okraj města a byty v minulosti nebyly standardně vybaveny, jednalo se o tzv. „holobyty“. Město získalo dotaci z fondů Evropské unie, dům v roce 2013 opravilo a sestěhovalo do něj romské nájemníky z domu na adrese YYY.

Ulici Y. a X. označují dokumenty související s komunitním plánováním jako sociálně vyloučenou lokalitu ABC. Nájemnice, které se na ochránce obrátily, namítaly, že malometrážní byty jsou naprosto nevyhovující mimo jiné s ohledem na početnost některých rodin a specifické potřeby vyplývající ze zdravotního postižení některých nájemníků. Dále uvedly, že město jim odmítá přidělit jiné vhodnější byty, přestože nájem a služby pravidelně hradí, proto se domnívají, že důvodem jejich faktického vyloučení z výběrových řízení o lukrativnější městské byty je jejich romský původ.

A - Předmět šetření

Na ochránce se obrátila nejprve paní A. B. a postupně podněty obdobného obsahu podaly rovněž paní D. K., paní P. Č., paní J. G., paní M. G., paní M. V. a paní I. K., všechny, vyjma paní J. G., v současnosti bydlí na adrese XXX (dále také „stěžovatelky“). Všechny stěžovatelky se do domu na adrese XXX přestěhovaly spolu s rodinami z domu na ulici Y., který se také nachází ve vyloučené lokalitě. Paní J. G. město v průběhu šetření přidělilo jiný městský byt v ulici Z.

Předmětem šetření byl namítaný **diskriminační postup města a Správy nemovitostí města A., a. s. (dále jen „SN, a. s.“) při přidělování městských bytů** (SN, a. s., město vlastní jako jediný akcionář a hraje důležitou roli v procesu přidělování městských bytů). Součástí šetření bylo rovněž pocítované **nedůstojné a zastrahující jednání ve vztahu ke stěžovatelkám ze strany uvedených subjektů a prostorová segregace Romů, respektive vytváření „ghetta“.**

S účinností od února 2014 jsem se ujala konečného vyřízení podnětu a předkládám stěžovatelkám, primátorovi města A. a řediteli SN, a. s., zprávu o šetření, která je naplněním úkolu, jenž je ochránci svěřen v ustanovení § 1 odst. 5 a § 21b písm. a) zákona o veřejném ochránci práv.¹

B - Skutková zjištění

B.1 Lokality Y. – X.

V rámci projektu „Vytvoření a podpora Lokálního partnerství pro sociálně vyloučenou lokalitu YYY“ financovaného z prostředků evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a státního rozpočtu České republiky vznikla řada dokumentů s cílem vytvořit komplexní strategii a plán služeb pro obyvatele lokalit na období pěti let s návazností na městskou koncepci sociálního začleňování. Nositelem a realizátorem projektu je Sdružení Podané ruce, o. s., které má v projektu tři hlavní partnery: Charitu města A., Člověka v tísní, o. p. s., a město A. Z organizační struktury členů Lokálního partnerství (řídící skupina je složená z relevantních institucí vztahujících se k lokalitám Y. – X.) vzešel *Akční plán Lokálního partnerství Y. – X. pro období 2013 – 2017*, jehož cílem bylo navrhnout podpůrná opatření, která zabezpečí snižování míry sociálního vyloučení.

Akční plán mimo jiné apeluje na město, aby přijalo koncepci bytové politiky, kterou by předcházelo prostorové segregaci.² Situační analýza, na jejímž základě byl akční plán zpracován, uvádí k přesunu obyvatel do lokality následující: „*Ocitají se v místě v důsledku utvořeného mechanismu, který napříč městem sbírá a následně shromažďuje na jedno místo osoby sociálně slabé, a nepřehlédnutelné je přitom uplatňování etnické klasifikace*“.³

B.1.1 Původní adresa stěžovatelek – dům na ulici Y.

Již před rekonstrukcí domu na ulici X. a přestěhováním stěžovatelek do tohoto objektu situační analýza uvádí k jejich předchozímu bydlišti následující: „*Ulice Y. má nálepku pasti, do které vejdete, ale už nevyjdete. V obou bytových domech je bydlení často považováno za nutné zlo (holobyty na ulici X. svým účelem opodstatněně), vůči kterému není adekvátní nabídka a možnost získat jiné a lepší bydlení*“.⁴

Dům na ulici Y. město v minulosti využívalo jako ubytovnu pro vojáky, poté pro propuštěné amnestované vězně a další obyvatele města; dříve zde proto bylo údajně rovnoměrněji zastoupeno romské a neromské obyvatelstvo.

Situace se však postupem času změnila a počet romských nájemníků se výrazně zvýšil. Situační analýza k tomu uvádí: „*Mnoho nájemníků se do lokality dostalo na*

¹ Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

² Akční plán Lokálního partnerství Y. – X. Pro období 2013 – 2017. město A.: 2012, s. 20

³ SocioFactor, s. r. o., ve spolupráci se Sdružením Podané ruce, o. s. *Situační analýza sociálně vyloučené lokality Y. - X.* 2011, s. 59-60. Dostupné z: [http:// ...](http://...)

⁴ SocioFactor, s. r. o., ve spolupráci se Sdružením Podané ruce, o. s. *Situační analýza sociálně vyloučené lokality Y. - X.* 2011, s. 26. Dostupné z: [http:// ...](http://...)

základě žádosti o byt – ulice Y. jim byla nabídnuta, přičemž neměli žádnou jinou variantu výběru. Respondenti byli pod tlakem, aby si vybrali zmíněnou adresu, protože se nabídka ‚nebude opakovat‘. Jedné respondentce prý bylo řečeno, že pokud bydlení nepřijme, mohou jí být odebrány děti. Systém přidělování bydlení v praktickém výkonu funguje tak, že koncentruje do lokality osoby na základě etnického klíče a osoby sociálně slabé. Jak se ukazuje, v případě novousedlých osob se již jedná o pravidlo.⁵

V době vzniku akčního plánu další osud domu na ulici Y. nebyl znám.⁶ Město se následně rozhodlo budovu zrekonstruovat a vybudovat v ní bezbariérové byty pro seniory. V září 2013 schválilo zastupitelstvo města převedení domu na ulici Y. do vlastnictví SN, a. s., která měla rekonstrukci ve své režii. Záměr města měl vyřešit „*dlouhodobý problém místní části města A. - ABC, konkrétně domu YYY*“.⁷ SN, a. s., v současné době nabízí byty pro seniory ve zrekonstruovaném domě k pronájmu, přičemž potencionální zájemce láká na bydlení v klidné části města A.⁸

B.1.2 Přestěhování do domu na ulici X.

Z podání stěžovatelek vyplývá, že je město k 1. říjnu 2013 přestěhovalo do domu na ulici X., stejně jako řadu dalších romských rodin. **Město nájemní smlouvy nabídlo téměř výhradně platícím romským rodinám** (podmínku bezdlužnosti vůči městu nesplňuje rodina K.). Stěžovatelky před přestěhováním na ulici X. měly s městem uzavřené nájemní smlouvy na dobu určitou obdobně jako další nájemníci domu na ulici Y. Tyto smlouvy končily ke dni 30. září 2013; stěžovatelky uváděly, že ve strachu, aby neskončily s rodinami na ulici, neměly jinou možnost, než přijmout nabídku nevyhovujícího bydlení na ulici X. Některé z nich zmiňovaly nátlak směřující k uzavření nájemních smluv k bytům na ulici X. a příslib, že se jedná pouze o dočasné řešení ze strany SN, a. s. První nájemní smlouvy k bytům v domě na ulici X. uzavřelo město na dobu tří měsíců, tj. do 31. prosince 2013, následně smlouvy stěžovatelkám prodlužovalo rovněž na dobu určitou; tento stav nadále trvá. Výjimkou je rodina paní J. G., které město přidělilo byt v ulici Z. v důsledku velmi závažného zdravotního postižení syna.

Dům na ulici X. sice slouží pro účely sociálního bydlení se sníženým nájemným, nicméně v něm v současné době bydlí většina bývalých nájemníků z domu na ulici Y., kteří zpravidla dlouhodobě platby spojené s nájmem bytu hradí. Dle akčního plánu měl zrekonstruovaný objekt⁹ na ulici X. „*nadále sloužit jako kapacita pro ubytování sociálně slabých osob, které nejsou schopny dosáhnout v důsledku své tíživé sociální situace na vlastnické nebo nájemní bydlení tak, jak je*

⁵ SocioFactor, s. r. o., ve spolupráci se Sdružením Podané ruce, o. s. *Situační analýza sociálně vyloučené lokality Y. - X.* 2011, s. 26. Dostupné z: [http:// ...](http://...)

⁶ „*O záměru pro lokalitu Y. bude Rada rozhodovat až v červnu 2013.*“ Akční plán Lokálního partnerství Y. – X.. Pro období 2013 – 2017. město A.: 2012, s. 15

⁷ Zápis ze zasedání Zastupitelstva města A. ze dne 18. září 2013, str. 30, dostupné z: [https:// ...](https://...)

⁸ sn.cz [online]. YYY, [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z: [http:// ...](http://...)

⁹ Na rekonstrukci město dostalo dotaci v rámci Integrovaného operačního programu pro období 2007 – 2013 a Integrovaného pránu rozvoje města – revitalizace a regenerace sídliště, stejně jako na rekonstrukci domu na ulici Y. Dostupné z: [http:// ...](http://...)

nabízí trh“.¹⁰ Akční plán počítal se zavedením systému prostupného bydlení, intenzivní sociální prací s obyvateli (zavedením modelu spolupráce terénních sociálních pracovníků, nevládních organizací a SN, a. s.) a přijetím opatření k zamezení devastace objektu a neplatičství.¹¹

V domě město vybudovalo zázemí pro terénní sociální pracovnice, které jsou v zaměstnaneckém poměru k Magistrátu města A.

Byty v domě na ulici X. jsou malometrážní, přesto v nich bydlí řada početných rodin. Stěžovatelky v průběhu šetření upozorňovaly rovněž na neuspokojivý stavebně-technický stav budovy, která je vlhká, a vyskytují se v ní opakovaně plísň. Jak upozorňuje akční plán, okolí nenabízí adekvátní možnost pro trávení volného času dětí a mládeže. **Objekt je umístěn v oblasti průmyslové zóny a zemědělské plochy; v blízkosti je rušná komunikace, je izolovaný, nevede k němu chodník.**¹² Některé ze stěžovatelek namítaly, že když na nevhodnost umístění domu upozornily, bylo jim ze strany SN, a. s., řečeno, že si jejich děti mají hrát v poli. Dům na ulici X. je od původního bydliště stěžovatelek vzdálený 1,4 km směrem dále na okraj města.

V průběhu šetření jsem narazila na absolventskou práci pod názvem *Dopad vystěhování vyloučené lokality Y. ve městě A. na její obyvatele*. V závěru její autor mimo jiné uvedl následující: „Vnímám-li však nějaký největší dopad, který vystěhování lokality způsobilo, pak je to ukončení snahy pracovat s romskou komunitou ve městě A. jako s celkem a postupným zmocňováním jí vymanit ze sociálního vyloučení. Došlo pouze k tomu, že sociálně vyloučení lidé z ulice Y. byli vystěhováni na různá místa nebo z ‚...ghetta do ghetta...‘ a plánovaná systematická snaha o sociální začleňování byla zastavena.“¹³

Pro dokreslení přesunu některých obyvatel z jedné vyloučené lokality do druhé si dovoluji citovat zhodnocení činnosti společnosti SN, a. s., výkonným ředitelem Ing. R. Z. v rámci výroční zprávy za rok 2013: „Díky realizaci výše uvedené investiční akce (rekonstrukce bývalých ‚holobytů‘) se nám na podzim loňského roku podařilo kompletně přestěhovat (vystěhovat) všechny nájemníky domu YYY, město A., a tím připravit tento dům na plánovanou a místními obyvateli velmi očekávanou rekonstrukci tohoto ‚romského ghetta‘. Přestože tento dům obývalo původně 80 rodin, tak díky pouhému důslednému dodržování podmínek nájemní smlouvy se nám podařilo zásadním způsobem snížit počet obsazených bytových jednotek, a tím pádem nám kapacita XXX (pouhých 26 bytových jednotek) stačila na vyprázdnění celého objektu. Skutečnost, že se nám podařilo bez jakýchkoli větších problémů, a hlavně bez účasti médií provést toto přestěhování, považujeme za obrovský úspěch, neboť obdobné přestěhování podobného problémového domu v Ostravě bylo velmi často hlavní událostí večerních zpráv.“¹⁴

¹⁰ Akční plán Lokálního partnerství Y. – X. Pro období 2013 – 2017. město A.: 2012, s. 15.

¹¹ tamtéž, s. 16

¹² tamtéž, s. 9 a 17

¹³ BUKA, J. *Dopad vystěhování vyloučené lokality Y. ve městě A. na její obyvatele*. Absolventská práce. město A.: CARITAS – Vyšší odborná škola sociální město A., 2014, s. 35. Dostupné z: [http:// ...](http://...)

¹⁴ sn.cz [online]. Výroční zpráva SN, [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z: [http:// ...](http://...)

B.1.3 Doporučení účastníků Lokálního partnerství ze dne 25. listopadu 2014

Pracovník Odboru pro sociální začleňování Úřadu vlády České republiky Mgr. F. P. mi poskytl informaci, že v listopadu 2014 městu předložil návrh doporučení, který následně drobně upravil vedoucí odboru sociálních věcí Mgr. M. M. Vznikla tak jakási kompromisní varianta doporučení navazující na akční plán, který Lokální partnerství původně zpracovalo, ale dle vyjádření Mgr. P. „*nebyl vcelku nikdy realizován*“.

Koncept zmíněného dokumentu obsahuje výzvu městu, aby se aktivně zabývalo doporučeními plynoucími z akčního plánu, který Rada města A. vzala na vědomí v roce 2012, a jednalo o možné koncepci i transparentních pravidlech pro přidělování bytů. V původní verzi, kterou Mgr. P. předložil, je výslovný požadavek, aby pravidla pro přidělování bytů byla rovněž *nediskriminační*. Odstranění tohoto termínu bylo jednou z drobných úprav, které Mgr. M. dle předložených materiálů provedl.

Doporučení obsahuje obdobné požadavky na bytovou politiku města jako akční plán, včetně předcházení sociálnímu vyloučení a prostorové segregaci. Členové původního Lokálního partnerství o něm budou dále jednat.

B.2 Situace jednotlivých stěžovatelek

B.2.1 Paní A. B.

Paní B. v současné době bydlí ve společné domácnosti v bytě o výměře 32,1 m² se svým vnukem J. O., který navštěvuje učební obor kuchař-číšník, a dcerou A. O., která má kombinované zdravotní postižení. Dle lékařské zprávy MUDr. V. T. ze soukromé psychiatrické ambulance, adresou BBB, ze dne 5. srpna 2013 *trpí středně těžkou mentální retardací s poruchami chování; dcera užívá v důsledku své diagnózy vysoké dávky psychofarmak v injekční i perorální formě*. Lékařská zpráva říká, že je nezbytně nutné, aby měla dcera společně s matkou - paní B., samostatný pokoj. MUDr. T. výslovně uvedla, že se jedná o **velmi slušnou a bezproblémovou rodinu a doporučuje přidělení městského bytu**.

Donedávna bydlela paní B. rovněž se svým přítelem, který v roce 2014 zemřel. Ze společné domácnosti v bytě na ulici X. se nedávno odstěhovala vnučka paní B., která se bude vdávat. Paní B. proto uvedla, že by jí nyní postačil byt o velikosti 1+1, ovšem jinde, než v domě na ulici X. V poslední době si paní B. stěžovala také na problémy s dýcháním v souvislosti s opakovaným výskytem plísní (fotodokumentace je součástí spisu).

Rodina paní B. se dostala do domu na ulici Y., a následně ulici X., v důsledku prodeje nemovitosti v D. (městská část města A.) bývalým pronajímatelem. Paní B. uvedla, že v předchozím nájmu měla se soukromým majitelem uzavřenou smlouvu na dobu neurčitou. Aby pronajímatel zajistil rodině náhradní bydlení, daroval městu A. částku 100.000,- Kč a složil 10.000,- Kč kauci. Paní B. v podnětu namítala neadekvátnost bytové náhrady, proto **opakovaně podávala žádosti o jiný městský**

byt, přičemž k žádostem přikládala dceřinu lékařskou zprávu. Přestěhování do vyloučené lokality Y. – X. vnímá psychicky velmi špatně.

Uvedla také, že jí sice město, respektive SN, a. s., nabídlo dva byty, musela však oba odmítnout. Byt na adrese ZZZ z důvodu, že se jednalo o „zbořeniště s vylomenými dveřmi ve třetím patře bez výťahu“; dcera paní B. totiž není schopna sama vyjít do třetího patra v důsledku svého zdravotního postižení. Druhý byt paní B. odmítla kvůli tomu, že jí ho nabídl náměstek primátora L. Š. „mimo bytovou komisi“. Paní B. se údajně domnívala, že se jedná o obcházení zákona a trvala na standardním postupu přidělení bytu.

V telefonických hovorech s pověřenou zaměstnankyní Kanceláře veřejného ochránce práv paní B. opakovaně uváděla, že se pokoušela sehnat nájem u soukromého pronajímatele, jenže „Romy nikde nechtějí“, proto je její rodina odkázána na přidělení městského bytu.

Zástupci SN, a. s., při místním šetření pověřených zaměstnankyň Kanceláře veřejného ochránce práv dne 15. října 2013 zpochybňovali pohybové postižení dcery paní B. Při příchodu pověřených zaměstnankyň k domu na ulici X. je ředitel SN, a. s., Ing. Z. upozornil na dceru paní B. ve skupince obyvatel před domem s komentářem: „Podívejte se, jak pěkně chodí!“ Její chůze však byla šouravá, neobratná a těžká. Ing. Z. následně v dopisu ze dne 24. března 2014 tvrdil, že nabídnuté byty byly standardní kvality s výtahem a paní B. je odmítla bez vážného důvodu. V rámci šetření bylo zjištěno, že v domě na adrese ZZZ se výťah nenachází (součástí spisu je fotodokumentace). Druhou nabídku bytu paní B. město ani SN, a. s., nedoložily.

B.2.2 Paní D. K.

V podnětu paní K. uvedla, že z důvodu nevyhovujícího bydlení rovněž **opakovaně žádala o přidělení jiného městského bytu.** Rodina K. při místním šetření pověřených zaměstnankyň Kanceláře veřejného ochránce práv doložila dopisy adresované SN, a. s., v nichž pan J. K. žádá o řešení tíživé bytové situace. V dopisu ze září 2013 uvedl, že od roku 1999 nebylo vyhověno jeho žádostem o městský byt. Zmiňuje se rovněž o dřívějším dluhu paní K. na nájemném v bytě na ulici E., který však zaplatil nový nájemník bytu, neboť k závazku přistoupil. Pan K. k následujícímu dopisu ze září 2013 **přiložil lékařské zprávy zletilého syna M. K.** Dle posudku o invaliditě je zdravotní stav M. K. dlouhodobě nepříznivý (invalidita III. stupně); syn trpí mentální retardací (IQ 38)¹⁵ a je závislý na péči rodiny. K žádostem o přidělení městského bytu pan J. K. přiložil rovněž **potvrzení praktického lékaře o svém chronickém plicním onemocnění.**

Od roku 1998 bydlela rodina K. v „holobytě“ o výměře 40 m² na ulici X.; nájemní smlouvu s městem uzavřela na dobu neurčitou. Tento byt jim město přidělilo jako náhradní bydlení kvůli vzniklému dluhu. Paní K. uvedla, že z důvodu rekonstrukce domu uzavřela následně nájemní smlouvu na dobu určitou, a to k bytu na ulici Y. o výměře 43 m² s ústním příslibem SN, a. s., že má rodina šanci získat byt v lepší lokalitě města, pokud se z domu na ulici X. odstěhuje. Nestalo se tak a pětičlenná rodina byla nucena přijmout nabídku nově vybudovaného sociálního

¹⁵ Diagnóza vyplývá z doloženého posudku o invaliditě OSSZ město A. ze dne 14. srpna 2012, zn. xyz.

bydlení a uzavřít nájemní smlouvu na dobu určitou (3 měsíce) k bytu na ulici X. o výměře 27,7 m².

B.2.3 Paní P. Č.

Podobně jako paní K. i paní Č. bydlela v domě na ulici X. před rekonstrukcí (předtím bydlela 10 let v domě F.¹⁶ a následně u známého, přičemž po celou dobu čekala na přidělení městského bytu). V podnětu uvedla, že před rekonstrukcí „holobytů“ bydlela převážně mezi neplatiči, přestože sama nikdy s placením nájemného a příslušenství problém neměla. Paní Č. se dále vyjádřila, že její rodinu následně „přesunuli na ulici Y. a říkali, že je pak budou řešit a bude mít šanci dostat normální byt“. Po rekonstrukci jí nezbylo, než se vrátit zpět na ulici X. do nevyhovujícího bytu o výměře 45 m². Šestičlenná rodina paní Č. se v domě na ulici X. dle jejího vyjádření opětovně ocitla přesto, že **neměla vůči městu dluhy, a žádosti o byt podávala od roku 1991 s nadějí, že do pěti let má šanci získat „normální“ byt.**

Paní Č. k žádostem o byt rovněž **připojila lékařské zprávy**, neboť čtyři její dcery (dcera V. – nar. roku 2000, S. – nar. roku 2006, K. – nar. roku 2007 a G. – nar. roku 2011) jsou osobami se sluchovým postižením. Dcera S. navíc trpí těžkou oční vadou a dcera V. má diagnostikovanou epilepsii a je v péči neurologa. Praktická lékařka pro děti a dorost MUDr. D. P. ve zprávě ze dne 20. června 2013 výslovně označila jednopokojový byt jako nevyhovující. Kromě zmíněné lékařské zprávy paní Č. přiložila k žádostem o městský byt rovněž lékařskou zprávu dcery K. ohledně hyperaktivity a poruchy spánku s občasným pomočováním¹⁷ a vyjádření třídní učitelky dcery V. PaedDr. Y. K. ze dne 14. června 2013, v němž kromě sdělení, že se *matka o všechny své děti úzkostlivě stará*, uvádí následující: „*Domnívám se, že vícemetrážní byt, v němž by děti měly dostatek prostoru a soukromí na přípravu do školy, by byl velkým přínosem pro rozvoj a perspektivu do budoucna nejen pro dceru V.*“

B.2.4 Paní J. G.

Paní J. G. také **opakovaně žádala město o přidělení vhodnějšího bytu, neboť po rekonstrukci domu na ulici X. zde bydlela s manželem a třemi dětmi se zdravotním postižením¹⁸ v bytě o výměře 33,3 m²**. V podnětu paní G. uvedla, že k žádosti o konkrétní byt na ulici G., o který velmi stála, jí Ing. Z. sdělil, že by ho „*vybydlela stejně jako byt na ulici Y. a romská rodina do tohoto bytu nepůjde*“. Paní

¹⁶ Dům F. je dle *Pravidel pro poskytování bydlení v nájemních bytech v majetku statutárního města A.* majetkem SN, a. s.; o ubytování rozhoduje SN, a. s., na základě doporučení bytové komise Rady města A. a bytového oddělení SN, a. s.; ubytovací smlouva se dle pravidel uzavírá na 6 měsíců, v případě bezproblémového bydlení je možno ji prodloužit vždy o 6 měsíců po dobu max. 5 let.

¹⁷ Lékařská zpráva MUDr. M. H. z Pedopsychiatrické ambulance nemocnice města A. ze dne 22. července 2013.

¹⁸ Dcera M. má dle sdělení rodičů srdeční vadu; syn A. trpí dle posudku o zdravotním stavu OSSZ města A. ze dne 18. července 2012, zn. abc, kombinovaným zdravotním postižením (snížení mentálních schopností – lehká mentální retardace – IQ 48, hyperaktivita, porucha vyměšování), je závislý na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni III (těžká závislost); nejmladší syn M. má dle zprávy o ambulantním vyšetření MUDr. J. N. z Pediatrické kliniky nemocnice města B. ze dne 12. června 2013 diagnostikovanou závažnou srdeční vadu, v důsledku které prodělal akutní operaci.

G. namítala, že její rodina nikdy žádný byt nezničila, vždy řádně platila a nemá dluhy. Realitní makléři jí údajně vždy rovnou sdělili, že „*Romy nechťejí*“.

Město nakonec paní G. přidělilo byt ve ulici Z. V rámci šetření jsem však zjistila, že se tak stalo zejména díky úsilí terénních sociálních pracovníků. Dle sdělení terénní sociální pracovníce Bc. I. F. A., která v domě na ulici X. stále působí, se tak stalo v důsledku akutní potřeby zajištění vhodných bytových podmínek kvůli nejmladšímu synovi M. (nar. roku 2013), který prodělal operaci srdce. Ing. Z. přesto nechtěl tíživou bytovou situaci rodiny řešit, proto rodina byt údajně dostala až na základě přímluvy tehdejší náměstkyně primátora Mgr. E. M.

Postoj Ing. Z. k přidělení bytu v ulici Z. je patrný rovněž z telefonického hovoru s pověřenou zaměstnankyní Kanceláře veřejného ochránce práv dne 11. února 2014. Uvedl, že ho přidělení předmětného bytu nyní mrzí, neboť všechno, co G. uváděli, byla dle jeho slov lež a vyhrožování; na sociálním odboru, ani v nemocnici mu totiž namítané skutečnosti údajně nepotvrdili. Dovoluji si podotknout, že nemocnice (resp. zdravotničtí pracovníci) je dle ustanovení § 51 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, jako poskytovatel zdravotních služeb povinna zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozví v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb. Povinnost mlčenlivosti zakotvuje ustanovením § 100 rovněž zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

B.2.5 Paní M. G.

Osmičlenná rodina paní M. G. bydlí v současné době v bytě o výměře 45 m² v domě na ulici X. Paní G. v podnětu namítala, že poté, co se její rodině nepodařilo sehnat soukromý nájem, uzavřela s městem nájemní smlouvy nejprve k bytu na ulici Y., a následně ulici X. Uvedla, že **nikdy neměla problém s placením nájemného a vždy spolupracovala s terénními sociálními pracovníky, přesto město nevyhovělo jejím žádostem o přidělení většího bytu.** Město dle jejích tvrzení dalo přednost zadlužené rodině z majority.

B.2.6 Paní M. V.

Paní V. žije společně s manželem a čtyřmi dětmi (ve věku od čtyř do jedenácti let) v bytě o výměře 35,1 m². Uzavření nájemní smlouvy k předmětnému bytu popsala jako donucení ze strany SN, a. s. **Opakovaně neúspěšně žádala o přidělení většího městského bytu.** Paní V. v podnětu dále uvedla: „*SN, a. s., nejedná s romskou komunitou jako s lidmi, neustále se nám vysmívají, urážejí nás a odmítají s námi komunikovat. Dokonce pan J., provozní technik, mi sdělil, že mé děti vychovává charita, a když nejsme schopni zajistit vhodné lepší bydlení sami, nemáme si dělat děti. Když jsme na schůzce s vedením SN, a. s., a náměstkem primátora L. Š. jednali a sdělili mi, že do takto malých bytů nechceme jít, bylo nám sděleno, že byt buď přijmeme, nebo máme jít bydlet na ulici jako bezdomovci.*“

Manžel paní V. pan E. V. je v částečném invalidním důchodu z důvodu prodělaného infarktu a silné cukrovky¹⁹. V podnětu paní V. dále uvedla, že syn A. má vady řeči a navštěvuje speciální školu, syn P. je v péči psychiatrické ambulance²⁰ a svými projevy a hyperaktivitou ruší ostatní sourozence v nočních hodinách. Syn P. bere uklidňující léky. Paní V. uvedla, že aby léky mohly účinně zabrat, je třeba pro syna zajistit klidné prostředí. **Vyjádřila obavu, že syn bude umístěn v psychiatrické klinice, pokud nebude mít zajištěny podmínky pro řádný vývoj včetně odpovídajícího bydlení.**

B.2.7 Paní I. K.

V bytě o výměře 33,3 m² v domě na ulici X. bydlí paní K. spolu se svou dcerou a manželem. V podnětu uvedla, že dříve bydleli v rodinném domě u tchána, který byl v havarijním stavu, následně se dostali do „kolotoče s hledáním vhodného bytu, ale **SN, a. s., je stále odmítali a odmítají**“. Dále uvedla, že se dozvěděla od sociální pracovnice Mgr. I. P., že paní S., která dříve v SN, a. s., pracovala, „její žádosti o přidělení bytu rovnou házela do koše a na bytové komisi se vůbec neprojednávaly“. Rodina K. proto neměla jiného východiska, než se nastěhovat do vyloučené lokality Y. - X.

Při místním šetření dne 15. října 2013 paní K. uvedla, že se rodině nedaří sehnat bydlení vlastními silami, neboť jsou jako Romové ze strany realitních kanceláří stále odmítáni.

B.3 Postavení sociálních pracovníků v domě na ulici X.

V současné době působí v domě na ulici X. tři terénní sociální pracovníci; dvě mají s Magistrátem města A. uzavřenu dohodu o pracovní činnosti na dobu určitou, jedna pracovní smlouvu na plný úvazek.

V průběhu šetření některé ze stěžovatelek namítaly, že vedoucí terénních sociálních pracovníků v domě na ulici X. Mgr. I. P. (momentálně na rodičovské dovolené) nehájí jejich zájmy, ale právě naopak. Někteří nájemníci proto sepsali petici²¹, v níž **požadovali odstoupení Mgr. P. z funkce poradkyně pro národnostní menšiny**. Nespolečně Mgr. P. s romskou menšinou a její jednání ve prospěch SN, a. s., nájemníci domu namítali rovněž ve stížnosti ze dne 14. října 2013 adresované vedoucímu odboru sociálních věcí Mgr. Bc. M. M. Na tato podání reagovala tehdejší náměstkyně primátora Mgr. E. M. dopisem, v němž konstatovala, že stížnost na Mgr. P. je nedůvodná.²² V dopisu nájemníkům sdělila, že náplní práce Mgr. P. je zajištění koncepční, koordinační a kontrolní činnosti; tedy řídit a metodicky vést terénní pracovníky zajišťující sociální službu a nikoli věnovat se přímé práci s klienty. Uvedla rovněž, že Mgr. P. nemohla ovlivnit stěhování z ulice Y. na X., ani

¹⁹ Lékařská zpráva praktické lékařky MUDr. A. B. ze dne 4. července 2013.

²⁰ Dle doložené lékařské zprávy MUDr. M. H. z Pedopsychiatrické ambulance nemocnice města A. ze dne 13. července 2013 je syn P. v péči psychiatrické ambulance od ledna 2012 pro projevy hyperkinetické poruchy, prvky defektu intelektu, kolísavé soustředěnosti, apod.

²¹ Petice byla městu doručena dne 17. ledna 2014.

²² Dopis ze dne 28. ledna 2014, č. j. def.

přidělování bytů mimo ulici X. – jednání bytové komise se sice účastní, nicméně její hlas je pouze poradní (bez možnosti hlasovat).

Paní B. opakovaně uváděla, že **Mgr. P. kromě toho, že pro romské nájemníky nic nedělala, k nim přistupovala předsudečně a častovala je rasistickými nadávkami.** Tyto námitky se objevily u více stěžovatelek.

Zmíněné jednání Mgr. P. kromě stěžovatelek potvrdila rovněž terénní sociální pracovnice Bc. I. F. A. Uvedla, že jí i ostatním **sociálním pracovnícím působícím v domě na ulici X. Mgr. P. vyhrožovala, že „romským nájemníkům nemají tolik stranit, jinak je vyhodí“.** Současně jim ukládala, aby objekt na ulici X. střežily a chránily před ničením ze strany nájemníků; škody měly hlásit SN, a. s.

Dále se v rámci šetření objevily spekulace, že sociální pracovníci Bc. D. T. P. neprodloužil Magistrát města A. pracovní smlouvu na dobu určitou, neboť příliš pomáhala Romům, a to mimo jiné v souvislosti s přidělením bytu paní J. G. s rodinou. Tuto skutečnost včetně výhrůžek ze strany Mgr. P. sociální pracovnice Bc. T. P. dne 3. března 2015 telefonicky potvrdila pověřené zaměstnankyni Kanceláře veřejného ochránce práv.

Více informací k případu sociální pracovnice nechtěly pro účely této zprávy poskytnout.

B.4 Přidělování městských bytů ve městě A.

Informace týkající se přidělování bytů obecně i ve vztahu ke konkrétním stěžovatelkám jsem získala z materiálů, které poskytlo město A. a SN, a. s., a také prostřednictvím ústních vysvětlení zástupců města a SN, a. s., v rámci dvou místních šetření pověřených zaměstnankyň Kanceláře veřejného ochránce práv, která proběhla v termínech 15. října 2013 a 4. března 2014.

B.4.1 Pravidla pro přidělování bytů

Na oficiálních internetových stránkách SN, a. s., jsou dostupná *Pravidla pro poskytování bydlení v nájemních bytech v majetku města A.* (dále také „pravidla“).²³

Krátce po vystěhování některých obyvatel (včetně stěžovatelek) z vyloučené lokality Y. do zrekonstruovaného objektu na ulici X. Rada města A. pravidla změnila.²⁴ Změnu představovalo vypuštění původního bodu XIX. nazvaného *Obsazování uvolněných bytů v domě YYY a XXX města A.* (tato speciální pravidla se týkala obou domů před rekonstrukcí). Dle zmíněného bodu *byty v domě na adrese XXX sloužily převážně jako bytové náhrady pro nájemníky bytů, kteří neplnili povinnosti vyplývající ze smluvních vztahů ve svém původním bydlení. Smlouvy o poskytnutí ubytování a přístřeší uzavíralo město na návrh právního oddělení SN, a. s., prostřednictvím statutárního zástupce SN, a. s. V případě plnění povinností vyplývajících z nájemní smlouvy v délce minimálně dvou let, mohlo*

²³ Dostupné z: <http://...>

²⁴ Rada města A. změnu pravidel schválila dne 5. listopadu 2013.

poskytnout bytové oddělení SN, a. s., nájemci byt na YYY. Uzavření nájemní smlouvy schvalovala Rada města A. na doporučení bytové komise.

Uzavírání nájemních smluv k bytům v domě na ulici Y. tvořilo výjimku z obecného systému pronajímání městských bytů; v těchto případech se tedy neuplatňovala kritéria uvedená níže. Zájemce (včetně manžela či manželky) musel v první řadě splnit podmínku bezdlužnosti vůči městu, nevlastnit byt ani dům a současně nemít uzavřenou nájemní smlouvu na dobu neurčitou k žádnému bytu. Pomocnými kritérii byla délka podání žádosti o městský byt, zaměstnání ve městě A., počet osob a trvalé bydliště ve městě A. V případě, že bylo uzavření nájemního vztahu podmíněno zaplacením dluhu po předchozím nájemci, bylo nutné tuto částku zaplatit v hotovosti. V pravidlech bylo také výslovně uvedeno, že „*nájemní smlouva na tyto byty je uzavírána pouze na dobu max. 6 měsíců, případně 3 měsíce, s možností dalšího prodloužení*“. Stejně jako u ostatních městských bytů bytové oddělení SN, a. s., nepřijímalo žádosti v případech, kdy žadatel v minulosti dobrovolně opustil pronajatý městský byt nebo s ním nebyla prodloužena nájemní smlouva (neplacení nájemného, porušování dobrých mravů).

Aktuální pravidla obsahují následující kritéria pro hodnocení žádostí o městský byt:

A. *Trvalé bydliště ve městě A. déle jak 5 let. (5 bodů)*

B. Pracoviště

a) *žadatel (jeho manžel/ka) je zaměstnán či podniká déle jak 1 rok (10 bodů)*

b) *osoby bez pracovního poměru, které (10 bodů)*

- *jsou dle vyjádření ČSSZ uznáni plně invalidními,*

- *žijí ve společné domácnosti s dítětem, které je těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči,*

- *jsou osamělým rodičem na rodičovské dovolené nebo osamělým rodičem - příjemcem rodičovského příspěvku,*

c) *žadatel je držitelem průkazu mimořádných výhod (§ 86 zák. č. 100/1988 Sb., vyhl. MPSV ČR č.182/1991 Sb.)*

I. *stupeň - průkaz TP (2 body)*

II. *stupeň - průkaz ZTP (5 bodů)*

III. *stupeň - průkaz ZTP/P (10 bodů)*

V případě plného invalidního důchodu se body pod písm. c) nezapočítávají.

C. Délka podání žádosti (3 body/rok maximálně však 15 bodů)

D. Příjem domácnosti žadatele dle následující tabulky:

Kategorie domácnosti	Členové domácnosti	Příjmy v násobku životního minima	Body
1	jednotlivec	< 1,0	2
2	bezdětní manželé	< 1,0	4
3	rodiče s dětmi	< 1,0	8
		1,0 < 2,4	4

E. Snížení bodů za odmítnutí nabízeného městského bytu bez závažného důvodu a po odsouhlasení v bytové komisi (penalizace) (- 5 bodů)

Co se týká městských bytů, na nichž vážnou po předcházejícím nájemníkovi vysoké dluhy, je základní podmínkou uzavření nájemní smlouvy **podepsání dohody o přistoupení k závazku** a úhrada dluhu v hotovosti.

Bytové oddělení SN, a. s., přijímá žádosti o přidělení bytů, přičemž fakticky rozhoduje o nepřijetí některých žádostí²⁵, dále navrhuje bytové komisi, aby rozhodla o přijetí žádosti, která nesplňuje podmínky bodu II pravidel²⁶, vede a spravuje seznam žadatelů o byt (vyrozumívá žadatele o zapsání do evidence apod.) a zveřejňuje na návrh bytové komise seznam volných bytů k pronájmu. Město uzavírá nájemní smlouvy prostřednictvím SN, a. s. Nájemní smlouvu mezi městem a žadatelem o výměnu bytu uzavírá město rovněž prostřednictvím statutárního zástupce SN, a. s., po doporučení bytové komise a udělení souhlasu Rady města A. Ředitel SN, a. s., je tajemníkem bytové komise, nemá však hlasovací právo.

V rámci šetření jsem zjistila, že se pravidla pro přidělování bytů prakticky nepoužívají, respektive používají se pouze podpůrně. Tuto skutečnost potvrdila obchodněprávní náměstkyně SN, a. s., JUDr. D. T. Dále uvedla, že se kromě aktuálně podaných žádostí k jednotlivé nabídce konkrétního bytu podpůrně používá

²⁵ Dle odst. 5 bodu II pravidel nepřijme bytové oddělení SN, a. s., žádost „v případě, že žadatel byl v minulosti nájemcem městského bytu a ten dobrovolně opustil přímo či prostřednictvím výměny bytu (fiktivní výměna a následný prodej bytu...) nebo s ním nebyla prodloužena nájemní smlouva (neplacení nájemného, porušování dobrých mravů).“ Nepřijetí žádosti se týká i těch žadatelů, kteří si v minulosti jako nájemníci odkoupili od města A. městský byt.

²⁶ Dle odst. 2 zmíněného bodu pravidel žadatel: a) nevlastní byt ani dům a nemá uzavřenou nájemní smlouvu na dobu neurčitou k žádnému bytu (platí i pro manžela žadatele), b) nemá žádné dluhy vůči městu A. (platí i pro manžela žadatele), c) uhradí zálohu na kauci ve výši 1.000,- Kč při přijetí žádosti o byt, d) vypověděl nájem bytu s přivolením soudu za předpokladu, že nemá možnost zajištění náhradního bytu ve vlastnictví svém nebo jiné fyzické či právnické osoby. Žádost je podána ve prospěch třetí osoby, tedy toho, komu bylo pravomocně přivolen k výpovědi nájmu bytu. Hodnocena je pak tato třetí osoba. Žadatel nemusí splňovat podmínky uvedené v písm. a); osoba, v jejíž prospěch je žádost podána, je však splňovat musí, e) je rozvedený manžel(ka) a došlo k pravomocnému rozhodnutí soudu nebo k dohodě rozvedených manželů o zrušení společného nájmu, a nemá možnost zajištění náhradního bytu ve vlastnictví svém nebo jiné fyzické či právnické osoby, f) sice nesplňuje podmínky písm. a) a částečně písm. b), avšak je v rozvodovém řízení. Do předložení pravomocného rozhodnutí o rozvodu manželství a pravomocného rozhodnutí soudu o zrušení společného nájmu bytu nebo dohody rozvedených manželů bude žádost o byt pozastavena – je vedena pouze pro délku podání.

rovněž tzv. „pořadník“. SN, a. s., neinformuje neúspěšné žadatele o přidělení bytu, neboť by to dle vyjádření JUDr. T. a Ing. Z. neúměrně navýšilo náklady na poštovní služby a administrativu.

Z jednání zástupců SN, a. s., a města s pověřenými zaměstnankyněmi Kanceláře veřejného ochránce práv dne 15. října 2013 vyplynulo, že město vlastní určitý bytový fond, zhruba se jedná o 1 800 bytů, z čehož polovinu tvoří byty zvláštního určení (před 20 lety město vlastnilo 16 tisíc bytů). V průměru SN, a. s., nabízí 10 bytů za měsíc, na jeden byt se přihlásí asi 20 až 30 žadatelů.

B.4.2 Vyjádření zástupců města a SN, a. s., k vystěhování Romů do domu na ulici X.

Jednání dne 15. října 2013 s pověřenými zaměstnankyněmi Kanceláře veřejného ochránce práv se za město zúčastnila bývalá náměstkyně primátora Mgr. E. M., odpovědná za sociální oblast včetně komunitního plánu, náměstek primátora L. Š., který má na starost bytovou politiku města, a zástupce vedoucího odboru sociálních věcí JUDr. H. P. Jednání se účastnil rovněž ředitel SN, a. s., Ing. R. Z. a obchodněprávní náměstkyně SN, a. s., JUDr. D. T.

V rámci jednání zaznělo, že ve městě A. věnují začleňování Romů náležitou pozornost. Co se týká vystěhování obyvatel domu na ulici Y., nezaznamenali zúčastnění žádný negativní mediální ohlas. Podpora Romů zpravidla vyvolá nesouhlas většinové společnosti, která se tímto postupem cítí diskriminovaná. Naproti bývalému vyloučenému domu na ulici Y. se nacházejí domy s pečovatelskou službou a údajně neustále vznikaly konflikty mezi důchodci a Romy; z jednání vyplynulo, že **lidé z majority proto vystěhování Romů na vzdálenější ulici X. přivítali. Integrace se dle tvrzení zúčastněných realizuje postupně, rodiny žijící ve zrekonstruovaném domě na ulici X. chce město v budoucnu rovněž začlenit.**

Na dotazy ohledně urážlivých výroků zaměstnanců SN, a. s., narážejících na etnicitu stěžovatelek, Ing. Z. uvedl, že **„tu práci dělá dvacet let, Cikáni mu několikrát vyhrožovali, že mu vystřílí celou rodinu, proto ji nechává střežit policií“**. Provozní technik J. J. své výroky na adresu stěžovatelek, že **„jim děti hlídá charita“** apod. potvrdil.

Při vstupu pověřených zaměstnankyň Kanceláře veřejného ochránce práv do domu na ulici X. Ing. Z. uvedl, že se v jednotlivých bytech topí elektrickými přímotopy z důvodu, že je možné je snadno odmontovat, když nájemníci energie nehradí. Upozorňoval rovněž, že nájemníci nově zrekonstruovaný dům ničí a poukazoval na omítku na schodišti ušpiněnou od dětských rukou a upadlé zábradlí na schodišti, které dle jeho slov **„stačili Cikáni zničit v několika dnech“**. S pověřenými zaměstnankyněmi Kanceláře veřejného ochránce práv se rozloučil se slovy: **„Hurá do vosího hnízda!“**

Dle sdělení některých stěžovatelek bylo zábradlí v domě na ulici X. navrtané na malou hmoždinku, proto hned upadlo. Že jsou zdi upatlané od dětských rukou, je dle jejich vyjádření logické, neboť v domě žije velký počet dětí, které v bytech nemají dostatek prostoru a v okolí (industriální zóna) si nemají kde hrát.

V rámci následného telefonického hovoru s pověřenou zaměstnankyní Kanceláře veřejného ochránce práv dne 11. února 2014 Ing. Z. v souvislosti s případem stěžovatelek uvedl, že by snad bylo lepší, aby město nemělo žádné byty a žádná pravidla pro jejich přidělování a podivoval se nad zmínkou o vyčleňování Romů. **Přestože v rámci jednání se potvrdilo, že stěžovatelky nájem s příslušenstvím řádně hradí, Ing. Z. následně sdělil, že se jedná o „problémové rodiny, z nichž každá má tlustý spis“.** Dle jeho slov „*jsou problémoví, protože nepracují a žijí jen z dávek; slušný člověk pracuje, ale ,oni‘ jenom lžou*“.

B.4.3 Nevyhovění žádostem stěžovatelek

Šestnáct nájemníků z domu na ulici H. podepsalo **čestné prohlášení, že čtyřem bývalým nájemníkům z vyloučeného domu na ulici Y. město přidělilo byty v jiné lokalitě města A. (než v domě na ulici X.), přestože byty na ulici Y. dostali původně jako náhradní bydlení kvůli zadlužení jiného městského bytu. Dle čestného prohlášení tito nájemníci nebyli romského původu.** V rámci šetření jsem získala informaci, že se tak v prosinci 2014 stalo u další nájemnice z domu na ulici X., která není romského původu.

Z poskytnutých dokumentů z bytové komise a Rady města A. vyplývají kusé informace o tom, komu město byty poptávané některými stěžovatelkami nakonec přidělilo. Vzhledem k tomu, že stěžovatelky zpravidla žádaly o přidělení jiného městského bytu než v domě na ulici Y. a následně ulici X. řadu let, dovolím si uvést pouze několik příkladů pro ilustraci.

K bytu, o který žádala rodina paní B., uzavřelo město nájemní smlouvu se *zaměstnanou žadatelkou s trvalým příjmem, která bydlela se svým manželem a synem v bytě soukromého majitele, kde jim končila nájemní smlouva. Žadatelka žádala o byt několikrát.*²⁷

Rodina paní I. K., paní J. G. a paní M. G. podala současně žádost o byt, který Rada města A. na základě doporučení bytové komise přidělila *zaměstnané žadatelce, která bydlela s manželem a dvěma dětmi v pronajatém bytě, v němž musela platit příliš vysoký nájem.*²⁸

Před přidělením městského bytu v ulici Z., město dalo přednost před rodinou paní J. G. *rodině se dvěma dětmi, která měla zájem o byt s balkonem (původní byt byl příliš malý); invalidní důchodkyni, která se obávala o svoji bezpečnost v bytě v přízemí, neboť její zaměstnaný manžel byl často mimo domov a kolem domu se pohybovali bezdomovci (žádala menší byt)*²⁹; *zaměstnané žadatelce, která se potřebovala odstěhovat od matky vzhledem ke zdravotnímu stavu syna (autismus)*³⁰;

²⁷ Seznam žadatelů o městský byt k pronájmu s volným nájmem 84,- Kč/m²/měsíc ze dne 8. ledna 2013; usnesení ze 73. schůze Rady města A., konané dne 15. ledna 2013.

²⁸ Seznam žadatelů o městský byt k pronájmu s volným nájmem 84,- Kč/m²/měsíc ze dne 2. dubna 2013; usnesení z 80. schůze Rady města A., konané dne 9. dubna 2013.

²⁹ Seznam žadatelů o městský byt k pronájmu s volným nájmem 84,- Kč/m²/měsíc ze dne 9. května 2013; usnesení z 82. schůze Rady města A., konané dne 14. května 2013.

³⁰ Seznam žadatelů o městský byt k pronájmu s volným nájmem 84,- Kč/m²/měsíc ze dne 6. června 2013; usnesení z 85. schůze Rady města A., konané dne 11. června 2013.

samostatně výdělečně činné žadatelce, která musela opustit byt soukromého pronajímatele, neboť ho chtěl využít pro vlastní potřebu³¹ atd.

Byt, o který žádala rodina paní Č., Rada města A. přidělila *žadateli žijícímu ve zdravotně závadném bytě (plísňě, majitel v zimě netopil) u soukromého majitele spolu s přítelkyní a jejím synem.*³²

Výše uvedené žádosti stěžovatelky podávaly v době před přestěhováním do zrekonstruovaného domu na ulici X. Stěžovatelky podávaly žádosti v průběhu šetření nadále. Od paní B. však pověřená zaměstnankyně Kanceláře veřejného ochránce práv získala informaci, že nyní už to postrádá smyslu, neboť Ing. Z. řekl, že „*Romům byty nepřidělí, dokud nebude znát stanovisko ombudsmana*“. V dopisu adresovaném paní J. G. ze dne 8. listopadu 2013 člen bytové komise PaeDr. M. S. uvedl následující: „*Bytová komise se dne 31. října 2013 zabývala Vaším dopisem. Doporučení je, že vyčká na závěry šetření komise ombudsmana. Po jejím ukončení a obeznámení se se závěry bude se danou situací zabývat.*“ Dne 11. února 2014 potvrdil tuto informaci Ing. Z. v rámci telefonického hovoru; uvedl, že „**bytová komise odsouhlasila ‚stop stav‘ do vyřešení věci ochráncem**“. **Výjimkou bylo pouze přidělení bytu paní J. G.** Pověřená zaměstnankyně Kanceláře veřejného ochránce práv na něj marně apelovala, aby město žádosti stěžovatelek přijímalo a projednávalo na základě nediskriminačních kritérií.

C - Hodnocení věci ochránkyní

C.1 Právo na rovné zacházení

Zákaz rozdílného zacházení s osobami pro jejich rasu či etnický původ pramení z řady mezinárodních závazků České republiky. Z hlediska vnitrostátní právní úpravy se na ústavní úrovni promítl tento zákaz do garancí zakotvených v čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).³³ Konkretizaci práva nebýt diskriminován obsahuje zejména antidiskriminační zákon.³⁴

Přímou diskriminací se dle ustanovení § 2 odst. 3 antidiskriminačního zákona rozumí takové jednání včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě než s jinou osobou ve srovnatelné situaci. K takovému méně příznivému zacházení přitom musí docházet z důvodů, které antidiskriminační zákon výslovně vyjmenovává (jedná se o rasu, etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru a světový názor). Mezi tyto tzv. "zakázané důvody" tedy patří i **etnický původ, který je jedním z historicky nejstarších zakázaných důvodů antidiskriminačního práva³⁵ a bývá považován**

³¹ Seznam žadatelů o městský byt k pronájmu s volným nájmem 84,- Kč/m²/měsíc ze dne 3. října 2013; usnesení z 99. schůze Rady města A., konané dne 9. října 2013.

³² Seznam žadatelů o městský byt k pronájmu s volným nájmem 84,- Kč/m²/měsíc ze dne 18. července 2013; usnesení z 92. schůze Rady města A., konané dne 23. července 2013.

³³ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

³⁴ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů.

³⁵ Za historicky nejstarší diskriminační důvod, který byl nejdříve (alespoň v evropských podmínkách) právem

za důvod tzv. "nejsilnější", tj. zákon ho chápe jako zvláště nepřipustný důvod rozlišování. Nepřijatelné jsou totiž samotné příčiny rozlišování z důvodu etnicity: předsudky, stereotypy, společenské vylučování nebo dokonce etnická nesnášenlivost.³⁶ Rozdílné zacházení z důvodu rasy nebo etnického původu právní řád a mezinárodní dokumenty přísně zakazují, neboť prakticky nelze najít legitimní cíl, který by takové rozlišování ospravedlňoval. Právně dovolené rozlišování z důvodu rasy a etnického původu je představitelné jen ve zcela výjimečných případech.³⁷

Aby byly naplněny znaky diskriminace ve smyslu antidiskriminačního zákona, musí k takovému znevýhodňujícímu jednání docházet v oblasti spadající do věcné působnosti antidiskriminačního zákona. V případě stěžovatelek se jedná o přístup k bydlení, resp. k jeho poskytování, přičemž bydlení je zákonem pojato jako specifický druh služby. Diskriminace v oblasti přístupu k bydlení je zakázána tehdy, je-li bydlení nabízeno veřejnosti.³⁸ V daném případě jde o přístup občanů obce k obecním bytům, podmínka nabídky tohoto typu nájemního bydlení veřejnosti je tedy splněna.

Vedle přímé diskriminace zákon definuje i **diskriminaci nepřímou**, kterou se ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 antidiskriminačního zákona rozumí takové jednání, které se opírá o určité ustanovení, kritérium či praxi, jež se na první pohled jeví jako neutrální, ale ve svém důsledku znamená pro nositele diskriminačního kritéria znevýhodnění oproti ostatním. O nepřímou diskriminaci se nejedná, pokud takové zdánlivě neutrální ustanovení, kritérium či praxi lze odůvodnit legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné. Zde považuji za vhodné upozornit na skutečnost, že ve smyslu směrnice Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ (tzv. "rasová směrnice"), se nepřímou diskriminací rozumí případ, kdy by viditelně neutrální ustanovení, kritérium nebo zvyklost vyvolalo pro osoby určitého rasy nebo etnického původu určitou nevýhodu v porovnání s jinými osobami, ledaže toto ustanovení, kritérium nebo zvyklost je objektivně odůvodněno legitimním cílem a ledaže prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné.³⁹ Ze znění směrnice, která byla transponována do českého právního řádu zjevně v užším významu, by bylo možno dovodit, že pro **konstatování nepřímé diskriminace by mohla postačit i pouhá potenciální hrozba znevýhodnění, nikoli jen reálné faktické dopady do právní sféry určité osoby.**

Vzhledem k tomu, že některé ze stěžovatelek namítaly rovněž nezohlednění zdravotního postižení svých dětí a jiných členů domácnosti při přidělování obecních bytů, považuji za nutné zmínit, že osoby se zdravotním postižením jsou chráněny i ustanovením § 3 odst. 2 antidiskriminačního zákona o nepřímé diskriminaci, **zakazujícím odmítnutí či opomenutí přijmout přiměřená opatření pro osoby s postižením, jedná-li se o jejich přístup, mj. ke službám určeným veřejnosti**

chráněný, je považováno zpravidla pohlaví.

³⁶ BOUČKOVÁ, P., HAVELKOVÁ, B., KOLDINSKÁ, K., KÜHN, Z., KÜHNOVÁ, E., WHELANOVÁ, M. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-315-8, s. 47

³⁷ Rozlišování z důvodu rasy či etnického původu je ospravedlnitelné pouze za předpokladu, že nepřipustné příčiny rozlišování budou vyloučeny, příkladem lze uvést hledání představitele pro určitou konkrétní roli v případě hereckého obsazení v divadle či filmu atp.

³⁸ Ustanovení § 1 odst. 1 písm. j) antidiskriminačního zákona.

³⁹ Čl. 2, bod 2, písm. b) této směrnice.

včetně bydlení. Zmíněné ustanovení vychází z tzv. sociálního modelu zdravotního postižení, tj. z konceptu, podle něž povaha stávajícího společenského systému vytváří bariéry pro plné uplatnění práv osob s postižením. Jde o přístup, dle něhož jsou bariéry zabraňující mj. rovnému přístupu k bydlení výsledkem nikoli neschopnosti osoby s postižením se přizpůsobit, ale neschopnosti okolí přizpůsobit se těmto osobám.

V souvislosti s daným případem je třeba vysvětlit i některé z dalších forem diskriminace, které antidiskriminační zákon rozeznává.

Antidiskriminační zákon chrání fyzické osoby rovněž před **obtěžováním**, pokud souvisí s některým z diskriminačních důvodů, tedy např. s etnicitou či zdravotním postižením. Obtěžováním se dle ustanovení § 4 odst. 1 písm. a) antidiskriminačního zákona rozumí nežádoucí chování, jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí. Obtěžování se projevuje rovněž svým časovým rozsahem. Nositelé diskriminačního znaku jsou chráněni před obtěžujícími jednáními, které je dlouhodobé či opakované; spíše výjimečně může obtěžování spočívat rovněž v jednorázovém aktu, který dosahuje značné intenzity.⁴⁰

Dle ustanovení § 4 odst. 3 antidiskriminačního zákona je zakázáno rovněž **pronásledování**, tj. nepříznivé zacházení, postih nebo znevýhodnění, k němuž došlo v důsledku uplatnění práv podle antidiskriminačního zákona. Jde o ochranu před odvetným jednáním, které může spočívat v uplatnění jakéhokoli opatření, pokud je jeho důvodem a účelem odplata za kroky, jimiž osoba uplatnila svá práva podle antidiskriminačního zákona.⁴¹

C.2 Obec v postavení pronajímatele

Postavením obce jako veřejnoprávní korporace s majetkoprávní způsobilostí, která je dána na ústavní úrovni Ústavou České republiky (čl. 101 odst. 3) a na úrovni zákona ustanovením § 2 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, ve vztahu k problematice bydlení se JUDr. Otakar Motejl zabýval již v Doporučení veřejného ochránce práv k naplňování práva na rovné zacházení s žadateli o pronájem obecního bytu (dále jen „doporučení“) ze dne 9. března 2010⁴². V tomto doporučení formuloval desatero rovného zacházení v přístupu k bydlení. Z něj by bylo možno obecně vyzdvihnout skutečnost, že **obec nemá zcela srovnatelné postavení s běžným pronajímatelem, tj. fyzickou či právnickou osobou, neboť má právě jako veřejnoprávní korporace zákonem svěřeny zvláštní povinnosti nejen vůči „svým“ obyvatelům (občanům), ale i vůči dalším osobám.** V daném případě není rozhodující, že obec (město A.) svěřila správu pronajímání městských bytů SN, a. s., kterou vlastní jako jediný akcionář; své poslání musí plnit v souladu se zákony stejně jako každá jiná obec.

⁴⁰ BOUČKOVÁ, P., HAVELKOVÁ, B., KOLDINSKÁ, K., KÜHN, Z., KÜHNOVÁ, E., WHELANOVÁ, M.

Antidiskriminační zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-315-8, s. 180

⁴¹ tamtéž, s. 190

⁴² Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Doporučení/Obecni_byty.pdf.

K povinnostem obcí v samostatné působnosti, které jsou stanoveny zákonem o obcích, patří úkol pečovat v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a uspokojování potřeb svých občanů. Dle výslovné dikce zákona o obcích (ustanovení § 35 odst. 2) jde především o **uspokojování potřeby bydlení**, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku. Tímto úkolem vlastně svým způsobem naplňuje veřejnoprávní poslání, které vyplývá z ustanovení § 2 odst. 2 téhož zákona, které stanoví: „*Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem.*“

Ustanovení § 38 zákona o obcích obci ukládá také povinnost pečovat o zachování a rozvoj svého majetku, který musí obec chránit. To platí nepochybně i pro nakládání s bytovým fondem města, neboť je to právě bytový fond (a další nemovitý majetek), který tvoří základ majetku každé obce a města.

Je třeba připustit, že obce stojí před nelehkým úkolem řádně hospodařit se svým majetkem a na straně druhé naplňovat své poslání pečovat o potřeby bydlení svých občanů při respektování platné právní úpravy včetně antidiskriminačního zákona. Je nepochybné, že **obce musí i za daných podmínek s jevy jako je sociální vyloučení naložit, a to s respektem k závazkům plynoucím z právního řádu a také k lidem, kteří se v takové životní situaci ocitli, tak, aby pokud možno nebyla dotčena jejich důstojnost. Jedná se o závazky podstatné, neboť bydlení není jakoukoli komoditou či službou *sui generis*, z hlediska občanů se jedná o jednu ze základních životních potřeb**, jak JUDr. Otakar Motejl již dříve konstatoval ve svém doporučení z roku 2010.

C.3 Hodnocení vystěhování romských nájemníků do zrekonstruovaného domu na ulici X.

Přestože město přijalo v minulosti koncepci integrace Romů, v rámci šetření jsem zjistila, že **značná část konkrétních kroků navržených v akčním plánu se fakticky nerealizovala**. Důkazem je současné využití domu na ulici X., který formálně změnil status a nyní slouží pro účely sociálního bydlení se sníženým nájemným, nicméně do něj město vystěhovalo pouze nájemníky z domu na ulici Y., kteří naopak problém s dodržováním povinností vyplývajících z nájemní smlouvy neměli (tato skutečnost plyne mimo jiné z vyjádření ředitele SN, a. s., Ing. Z. ve výroční zprávě za rok 2013). Ze strany SN, a. s., panuje přesto nedůvěra k těmto nájemníkům, která je patrná ze skutečnosti, že s nimi nájemní smlouvy opakovaně uzavírá pouze na dobu určitou (3 až 6 měsíců) a vybudovalo zde přímotopy za účelem jednoduchého odpojení v případě nehrazení služeb. Systém prostupného bydlení město rovněž nerealizovalo.

Stěžovatelky své povinnosti po celou dobu šetření dodržují a nájem spolu s příslušenstvím hradí; v rámci šetření se neprokázalo, že by tomu v minulosti bylo jinak. Zjistila jsem, že jejich příjmy jsou dostatečné, aby pokryly náklady na jiný městský byt, který sociálním bytem není, případně tržní nájemné.

Několik stěžovatelek namítalo, že jejich snaha o získání soukromého nájmu byla neúspěšná, neboť *Romy nikde nechtějí*. Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2013⁴³ zmiňuje výsledky výzkumu⁴⁴ provedeného v roce 2013 akademickou institucí CERGE-EI, který mimo jiné zjišťoval, do jaké míry ovlivňuje jméno implikující příslušnost k národnostní menšině úspěšnost zájemců o nájemní bydlení v soukromém vlastnictví. Výsledky výzkumu jasně ukázaly na přetrvávající diskriminaci zájemců z řad Romů. Zatímco zájemce s typicky česky znějícím jménem byl pozván na prohlídku bytu v 78 % případů, u zájemce s romsky znějícím jménem byla úspěšnost pouze 43%. Z toho vyplývá, že zájemce s romsky znějícím jménem musí průměrně odpovědět na dvojnásobek inzerátů, aby dostal pozvání na prohlídku bytu, a to aniž by vlastník bytu měl o dotyčném zájemci jakékoli další informace. **Výzkum je důkazem, že trh se soukromými byty je Romům téměř uzavřen, a proto stoupá odpovědnost obcí za zajištění obecního bydlení.** Na okraj uvádím, že diskriminace Romů ze strany pronajímatelů a realitních kanceláří je nepřijatelná; antidiskriminační zákon diskriminaci jasně zakazuje od okamžiku, kdy vlastník nabídne bydlení veřejnosti. Diskriminační jednání některých realitních kanceláří ve vztahu k Romům jsem shledala v rámci šetření jiného případu.⁴⁵

Přestože město dům na ulici X. opravilo, rezignovalo na řešení prostorové segregace romských nájemníků, která byla patrná již v předchozím bydlišti stěžovatelek na ulici Y. **Skutečnost, že koncepce integrace Romů je zpravidla řešením politicky nepopulárním, které naráží na předsudky a stereotypní vnímání této etnické skupiny ze strany části majoritní společnosti, nemůže odůvodnit faktické vymezení určitých bytů nižší kvality pro žadatele romského původu.** Přípustnou formou rozdílného zacházení na základě etnického původu může být opatření učiněné výhradně pro zajištění přiměřeného rozvoje některých etnických skupin či jednotlivců⁴⁶, dle Evropského soudu pro lidská práva⁴⁷ však **zvláštní opatření k vyrovnání příležitostí nikdy nesmí spočívat v poskytnutí nižšího standardu, než je obecný.** Nemohu rovněž odhlédnout od skutečnosti, že stěžovatelky jednání města prostřednictvím SN, a. s., vnímají jako donucení k vystěhování jejich rodin do odlehlejší industriální zóny města A. SN, a. s., nedalo platícím nájemníkům z domu na ulici Y. žádnou možnost volby. V danou chvíli jim ve

⁴³ Úplné znění zprávy je dostupné zde: <http://www.romea.cz/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2013.pdf>.

⁴⁴ BARTOŠ, V., BAUER, M., CHYTILOVÁ, J., MATĚJKA, F. Attention Discrimination: Theory and Field Experiments. Plzeň: CERGE-EI, 2013.

⁴⁵ Dospěla jsem mimo jiné k následujícímu závěru: V případě, že zveřejněná nabídka pronájmu konkrétní nemovitosti, byť ve vlastnictví soukromé osoby, vylučuje příslušníky určitého etnika, dopouští se ten, kdo nabídku činí (vlastník či zprostředkovatel), přímé diskriminace těchto osob v přístupu k bydlení z důvodu etnicity (§ 2 odst. 3 antidiskriminačního zákona). Realitního makléře jako zprostředkovatele nikterak nevyvíňuje, že jednal na základě požadavku vlastníka nemovitosti. Pokud vlastník nemovitosti, která je nabízena veřejnosti [§ 1 odst. 1 písm. j) antidiskriminačního zákona], sdělí zprostředkovateli (realitnímu makléři), že si nepřeje, aby byla druhou smluvní stranou osoba určitého etnika, dopouští se diskriminace, a to formou navádění (§ 4 odst. 5 antidiskriminačního zákona). Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 10. září 2014 sp. zn. 112/2012/DIS/VP, dostupná: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2000>.

⁴⁶ Pozitivní opatření nesmí vést k zachování rozdílných práv pro rozdílné etnické skupiny a nesmí zůstat v platnosti po dosažení cílů, pro které byla přijata. BOUČKOVÁ, P., HAVELKOVÁ, B., KOLDINSKÁ, K., KÜHN, Z., KÜHNHOVÁ, E., WHELANOVÁ, M. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-315-8, s. 49.

⁴⁷ Rozhodnutí Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci D. H. a ostatní proti České republice ze dne 13. listopadu 2007 č. 57325/00.

strachu z bezdomovectví nezbylo, než souhlasit s uzavřením nájemních smluv k sociálním bytům. Některé ze stěžovatelek nezávisle na sobě uvedly, že je zaměstnanci SN, a. s., ujišťovali, že když budou spolupracovat, mají větší šanci získat městský byt v lukrativnější lokalitě; následně svůj příslib SN, a. s., nedodržela. Vzhledem k tomu, že se tato tvrzení neobjevila ojedinele, považuji je za hodnověrná.

Postup, kdy město nastěhovalo do sociálních bytů namísto osob ohrožených sociálním vyloučením platící romské rodiny, vyvolává rovněž otázku, jak naložilo s tzv. „neplatiči“, pro něž měla být část sociálních bytů v domě na ulici X. výslovně určena dle akčního plánu.

Nemohu rovněž ponechat bez povšimnutí, že **výměra jednotlivých bytů se v poměru k počtu osob, které v nich žijí, v některých případech blíží minimální stanovené ploše pro jednoho vězně ve výkonu trestu odnětí svobody, která činí 4 m².**⁴⁸

Vzhledem k tomu, že stěžovatelky své povinnosti plynoucí z nájemní smlouvy dlouhodobě plní a v rámci šetření město ani SN, a. s., nevedly přípustný důvod jejich vystěhování do domu na ulici X., **dospěla jsem k závěru, že je sem přestěhovaly právě z důvodu jejich romského původu a uplatnily vůči nim segregační politiku, která naplňuje znaky přímé diskriminace ve smyslu ustanovení § 2 odst. 3 antidiskriminačního zákona.** Město tak ve vztahu k některým bývalým obyvatelům domu na ulici Y. (včetně stěžovatelek) pokračovalo v diskriminační politice, která vyplývá z dokumentů komunitního plánování. **Tato diskriminace je nepřijatelná a musí být neprodleně odstraněna.**

C.3.1 Hodnocení přístupu města a SN, a. s., k sociálním pracovnícím v domě na ulici X.

Po celou dobu šetření je u některých terénních sociálních pracovníc patrný silný konflikt zájmů – snaha pomoci klientům a současně obava o ztrátu místa, pokud budou jednat v rozporu se zájmy některých představitelů města a SN, a. s.

Rámec výkonu sociální práce je dán jednak právními předpisy⁴⁹, ale je vždy určován posláním sociální práce (podpora a pomoc osobám ohroženým sociálním vyloučením či osobám v nepříznivé sociální situaci; navrácení sociálních kompetencí těmto osobám) a etickými principy, kterými se vždy sociální pracovník musí řídit. Stěžejním bodem sociální práce je kromě výše uvedeného ochrana důstojnosti a práv klientů sociální práce. Tento úkol sociálních pracovníků naráží na předsudky společnosti vztahující se k jejich klientům, což činí jejich práci náročnější. Nejenže svoji profesi musí obhajovat před laiky (veřejností), ale je zřejmé, že tento princip sociální práce není respektován ani zaměstnavateli sociálních pracovníků. Je v rozporu s posláním sociální práce a s jejími etickými principy, aby sociální pracovník

⁴⁸ Ustanovení § 17 odst. 6 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

dohlížel a kontroloval své klienty za účelem ochrany majetku města a případného potrestání klientů. Správa majetku města, včetně jeho ochrany, není rozhodně činností, která by náležela sociálnímu odboru (obecně řečeno), potažmo sociálním pracovníkům či referentům.

Nadto je třeba podotknout, že sociální práce je výkonem přenesené působnosti⁵⁰, tudíž je nepřijatelné, aby samospráva udílela pro výkon sociální práce pokyny, které jsou navíc v přímém rozporu s jejím posláním. Vztah samosprávy a přenesené působnosti by měl být v oblasti sociální práce partnerský, respektující účel sociální práce a směřující k vyhledávání osob ohrožených sociálním vyloučením, jejich podpoře a k navrácení jejich kompetencí. V žádném případě by tento vztah neměl být založen na represích vyplývajících často z předsudků vůči klientům sociální práce. Rovněž je zcela nepřijatelné, aby byl sociální pracovník jakkoliv trestán za to, že odmítá plnit pokyny, které jsou v přímém rozporu s tím, co je a má být náplní jeho práce.

V souvislosti s pokyny samosprávy určenými pracovníkům vykonávajícím přenesenou působnost upozorňuji, že se dle mého názoru jedná o „*jiná opatření orgánu obce v samostatné působnosti*“ a Ministerstvo vnitra je příslušné jejich soulad s právními předpisy včetně antidiskriminačního zákona posoudit zákonem stanoveným způsobem (ustanovení § 124 zákona o obcích).

Na základě informací získaných od sociálních pracovníků působících v domě na ulici X. jsem dospěla k závěru, že město, potažmo SN, a. s., prostřednictvím Mgr. P. nepřijatelně zasáhlo do výkonu sociální práce. **Požadavky, aby sociální pracovníce dohlížely na své klienty a hlásily porušování povinností z jejich strany městu či SN, a. s., jsou v rozporu s jejich posláním klientům pomáhat a s etickými principy sociální práce.**

C.4 Hodnocení přidělování městských bytů ve městě A. z hlediska zákazu diskriminace

C.4.1 K obsahu kritérií pro posuzování žádostí o přidělení městského bytu

Ke kritériím, která jsou součástí pravidel pro poskytování bydlení zveřejněných na oficiálních internetových stránkách SN, a. s., mám několik výhrad.

V případě, že žadatel není zaměstnán, může získat stejný počet bodů jako zaměstnaný žadatel, mimo jiné za předpokladu, že je uznán plně invalidním. Pokud je uznán částečně invalidním, dle kritérií počet bodů závisí na stupni invalidity. Jak jsem uvedla výše, antidiskriminační zákon vychází z tzv. sociálního modelu zdravotního postižení, nikoli tzv. medicínského modelu. Podmínka přiznané invalidity žadatele fakticky znamená podmínku přiznané dávky garantované státem. Dovolím si v této souvislosti zopakovat dřívější závěr ochránce: *Jakkoli míra soběstačnosti člověka, který o byt žádá, hraje nepochybně důležitou roli při posuzování žádosti o byt, vazbu na přiznání konkrétní dávky, která by měla být podmínkou pro přidělení*

⁵⁰ Až na výjimku, kdy je pozice sociálních pracovníků určena samosprávou pro plnění úkolů obce dle zákona o obcích. I v tomto případě se však v plné míře uplatní etické principy pro výkon sociální práce.

bytu, nelze dovodit ani z antidiskriminačního zákona ani ze zákona o sociálních službách. Zda má osoba zdravotní postižení či nikoliv, není vázáno na přiznání jakékoli dávky. Zákonné podmínky pro přiznání dávky jsou poměrně přísné a nelze vyloučit situaci, kdy skutečně potřebná osoba na dávku takzvaně "nedosáhne", ačkoli se ve skutečnosti se zdravotními problémy potýká a zdravotní postižení je u ní dáno. Míru soběstačnosti jednotlivého uchazeče je schopen dostatečně kvalifikovaně posoudit i jeho ošetřující lékař. Stejně tak je ošetřující lékař schopen posoudit individuální potřebnost pacienta z hlediska jeho bytových poměrů a nutné pomoci třetí osoby v každodenním životě.⁵¹

Přestože dle pravidel není zcela vyloučeno, že žadatel dostane byt v případě, že není zaměstnán a současně nepobírá invalidní důchod, vyplývá z nich, že se tato skutečnost může v řadě případů promítnout v počtu získaných bodů. Dovoluji si proto město a SN, a. s., upozornit, že lze dospět k obdobnému závěru, jaký dříve vyslovil ochránce, tedy že **pokud pronajímatel městského bytu trvá na předložení potvrzení o pobírání dávky sociálního zabezpečení a nespokojí se s jinými doklady prokazujícími fakticitu postižení (např. vyjádření ošetřujícího lékaře), může se dopustit diskriminace osoby se zdravotním postižením.**

Nad rámec šetřeného případu si dovoluji rovněž upozornit na problematickou podmínku přistoupení k závazku a úhradu dluhu po předchozím nájemci. Již dříve jsem dospěla k závěru, že **pokud obec podmiňuje přidělení obecního bytu novému nájemci povinností uhradit dluh předchozího nájemce, lze takový požadavek považovat za nepřiměřený a v rozporu s ustanovením § 35 odst. 2 zákona o obcích.** V jednání obce, při kterém stanoví jako podmínku uzavření nájemní smlouvy povinnost fakticky uhradit dluh předchozího nájemce, spatřuji přesun zákonné povinnosti ochrany majetku obce na třetí subjekt. Pokud se navíc jedná o občana obce, jde o subjekt ve slabším postavení, o jehož blaho by měla obec pečovat a měla by ho mít na paměti především. Obec sama je povinna dbát na to, aby bylo nájemné z jednotlivých nájemních smluv hrazeno řádně a včas. Stejně tak je povinností pouze obce samotné, aby případné dlužné nájemné vymáhala, ať už cestou mimosoudní, či soudní. Pokud ze své pozice není obec schopna vymáhat svoji pohledávku po dlužníkovi, šance nového nájemníka, který přistoupí k závazku cizího člověka, je mizivá.⁵²

C.4.2 K praxi přidělování městských bytů

Podmínky pro přístup k obecnímu bydlení musí být transparentní a informace o pravidlech pro přidělování bytů musí být veřejnosti volně dostupné.⁵³ Výše uvedená pravidla SN, a. s., sice vyvěsilo na své internetové

⁵¹ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 7. listopadu 2013 sp. zn. 5/2013/DIS/EN, dostupná: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2252>.

⁵² Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 8. července 2014 sp. zn. 155/2014/VOP/IJ, dostupná: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1864>.

⁵³ „Pravidla pro přidělování bytů by s ohledem na pravomoc plynoucí radě obce z ustanovení § 102 odst. 2 písm. m) zákona o obcích měla přijímat rada obce formou usnesení (a měla být integrální součástí tohoto usnesení). Přijatá usnesení mají být dle téhož zákona dostupná ex lege (ustanovení § 16 odst. 2 písm. e) citovaného právního předpisu.“ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 17. května 2013 sp. zn. 73/2012/DIS/ZO, dostupná: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1280>.

stránky, v rámci šetření jsem však zjistila, že město pravidla pro přidělování bytů nepoužívá, případně je používá podpůrně. Dospěla jsem proto k závěru, že **přidělování městských bytů ve městě A. není transparentní a je v rozporu s principy dobré správy, zejména principem otevřenosti a vstřícnosti.**⁵⁴

Z praxe přidělování bytů městem A. je patrné, že město a SN, a. s., upřednostňuje zaměstnané žadatele. Jsem si vědoma, že obec má povinnost pečovat o zachování a rozvoj svého majetku, nicméně v případě stěžovatelek by nemělo být rozhodující, zda finanční prostředky získaly ze systému sociálního zabezpečení či závislé činnosti. **Město a SN, a. s., měly při posuzování jejich žádostí vycházet z potřebnosti zajištění adekvátního bydlení a faktu, že své povinnosti vyplývající z nájemních smluv dlouhodobě plní.**

V případě rodiny paní B. jsem si vědoma, že odmítla v minulosti dva nabídnuté byty, tvrdí však, že se tak stalo na základě závažných důvodů. Vzhledem k tomu, že se paní B. dlouhodobě snaží dostat „z ghetta“, není jasné, proč by jiný vhodný byt odmítla bezdůvodně, jak tvrdí zástupci SN, a. s. Nadto jsem zjistila, že mi **ředitel SN, a. s., poskytl zjevně úmyslně informaci, která byla nepravdivá**, a to, že se v domě na adrese ZZZ, město A., nachází výtah. Druhou nabídku „mimo komisi“ město ani SN, a. s., nedoložily, proto k ní nepřihlížím.

Co se týká rodiny K., zjistila jsem, že přes dluh vzniklý před více než sedmnácti lety (dluh zaplatil nový nájemce původního bytu, kde rodina K. bydlela; v současnosti K. dluží poplatky z prodlení), povinnosti vyplývající z nájemní smlouvy dlouhodobě plní. Z čestného prohlášení šestnácti nájemníků z domu na ulici X. vyplývá, že jiným žadatelům město poptávané byty přidělilo, ačkoli podmínku bezdlužnosti rovněž nesplňovali. Vzhledem k těmto skutečnostem nepovažuji nesplnění podmínky bezdlužnosti vůči městu v případě rodiny K. za rozhodující.

Z praxe přidělování městských bytů vnímám dále jako problematickou velmi krátkou dobu, na niž jsou nájemní smlouvy se stěžovatelkami uzavírány (3 až 6 měsíců). V případě, že by město využívalo byty v domě na ulici X. skutečně pro účely sociálního bydlení, jak předpokládal akční plán, mohl by být tento postup ospravedlnitelný, pokud by byl ve vztahu ke konkrétnímu nájemníkovi dočasný, než se tzv. osvědčí (např. v rámci realizace prostupného bydlení). S ohledem na skutečnost, že stěžovatelky své povinnosti dlouhodobě plní, nenalezla jsem v průběhu šetření rozumný důvod pro tento postup. **V případě, že město a SN, a. s., uzavírají krátkodobé smlouvy výhradně či v rozhodující míře s romskými nájemníky, jedná se o přímou diskriminaci z důvodu etnického původu.**

Město a SN, a. s., musejí dále zohlednit zdravotní postižení žadatelů či osob, které s žadatelem žijí ve společné domácnosti. Co se týká konkrétních případů stěžovatelek, v rodině paní B. a paní K. mělo město a SN, a. s., přihlídnout zejména ke zdravotnímu postižení jejich zletilých dětí, v rodině paní K., Č., V. a J. G. ke zdravotnímu postižení jejich nezletilých dětí. Zjistila jsem, že stěžovatelky lékařské zprávy ke svým žádostem přikládaly. Paní J. G. uvádím s vědomím, že její žádosti

⁵⁴ Veřejný ochránce práv. Principy dobré správy [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 3. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/pripady-a-stanoviska-ochrance/principy-dobrespravy/>.

Rada města A. nakonec vyhověla; z poskytnutých dokumentů však vyplývá, že přes akutní potřebu zajištění adekvátního bydlení kvůli zdravotnímu postižení nezletilých dětí Rada města A. před samotným přidělením bytu upřednostnila řadu pracujících žadatelů, přičemž jsem nezjistila, že by se nacházeli v natolik tíživé situaci.

Z judikatury Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SDEU“) plyne, že zákaz diskriminace nemusí být omezen pouze na osoby, které jsou nositeli diskriminačního znaku.⁵⁵ Pojem zdravotního postižení je dle SDEU možné rozšířit i na osobu úzce spojenou se zdravotně postiženou osobou, která byla diskriminována z důvodu tohoto spojení. Ve skutkově blízkém případě jsem dospěla k závěru, že *jestliže s žadatelem o byt sdílí společnou domácnost před podáním žádosti osoba se zdravotním postižením, resp. tyto osoby dají najevo úmysl v poptávaném bytě bydlet společně, je třeba takovou osobu se zdravotním postižením pro tyto účely považovat za osobu s žadatelem společně posuzovanou, jde-li z hlediska žadatele o osobu blízkou či rodinného příslušníka (typicky rodiče a děti). V takovém případě je pak při nepřidělení bytu vždy nutno zabývat se i otázkou, zda se nejedná o odvozenou diskriminaci z důvodu zdravotního postižení.*⁵⁶

Stěžovatelky, které žijí ve společné domácnosti s osobou či osobami se zdravotním postižením, o které pečují, se sestěhováním do malometrážních bytů a vyřazením z nabídky bytů v jiné části města A. staly obětí vícenásobné diskriminace z důvodu romské etnicity (prostorová segregace) a z důvodu zdravotního postižení svých dětí, případně jiných členů domácnosti.

Skutečnost, že s žadatelem romského původu nebyla řadu let uzavřena nájemní smlouva na jiný byt než v domě na ulici X. určený primárně pro zajištění sociálního bydlení, přestože povinnosti vyplývající z nájemní smlouvy dlouhodobě plní, postačí pro tvrzení o nerovném zacházení v přístupu k bydlení a pro přenos důkazního břemene v případném soudním řízení.

C.4.3 K pozastavení přidělování bytů nájemníků z domu na ulici X.

Přes apel pověřené zaměstnankyně Kanceláře veřejného ochránce práv směřovaný řediteli SN, a. s., Ing. Z., aby po dobu šetření přijímalo SN, a. s., žádosti od stěžovatelek a ostatních nájemníků z domu na ulici X. a přidělovalo byty na základě nediskriminačních kritérií, jsem zjistila, že se tak nestalo. Město, ve spolupráci se SN, a. s., prokazatelně ve vztahu ke stěžovatelkám pozastavilo přidělování bytů, přičemž jediným důvodem pro tento postup byla skutečnost, že se na mě stěžovatelky obrátily s námitkou diskriminace. **Město a SN, a. s., se proto tímto postupem dopustily diskriminace ve formě pronásledování,⁵⁷ neboť se stěžovatelkami zacházely méně příznivě než s ostatními žadateli o přidělení městského bytu v důsledku uplatnění práv podle antidiskriminačního zákona.**

C.5 Hodnocení výroků zaměstnanců SN, a. s., narážejících na romskou

⁵⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. 7. 2008, S. *Coleman proti Attridge Law a Steve Law*, C-303/06 Sb. rozh., s. I-05603.

⁵⁶ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 12. března 2014 sp. zn. 233/2012/DIS/ZO, dostupná: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/86>.

⁵⁷ Ustanovení § 2 odst. 2 ve spojení s ustanovením § 4 odst. 3 antidiskriminačního zákona.

etnicitu

Nejvyšší soud se vyslovil v tom smyslu, že „*ponižování lidské důstojnosti zahrnuje i tzv. obtěžování*“.⁵⁸ Jak jsem uvedla výše, dle antidiskriminačního zákona je nutné na obtěžování nahlížet jako na formu diskriminace, v daném případě z důvodu romské etnicity. Některé výroky zejména ředitele SN, a. s., Ing. Z. a provozního technika J. J., které se v průběhu šetření objevily (např., že „*Cikáni jenom lžou a nepracují*“ a „*děti jim hlídá charita*“), jsou proto v rozporu se zákazem diskriminace.

Podobně jako v případě týkajícím se nevhodných výroků předsedy bytového družstva ve vztahu k Romům,⁵⁹ musím zdůraznit, že v demokratické společnosti, která je založena na principu plurality a respektu k rozličným kulturám, nemůže být přisuzování negativních vlastností určité skupině vymezené výlučně nebo v rozhodující míře etnickým původem rozumně odůvodněno. Osobní zkušenosti Ing. Z. s jinými osobami romského původu neobstojí, neboť neexistuje legitimní důvod pro zobecňující obtěžující výrok vůči etnický vymezené skupině; takový přístup ředitele SN, a. s., je rovněž neprofesionální. **Domnívám se, že podobné výroky mohly zasáhnout do lidské důstojnosti stěžovatelek a ostatních romských nájemníků a konstatuji, že naplňují znaky diskriminace z důvodu etnického původu ve formě obtěžování.**

D - Závěry

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem dospěla k přesvědčení, že město A. a SN, a. s., porušily zákaz diskriminace. Přímoou diskriminaci lze spatřovat v segregační politice města, neboť při „obsazení“ domu na ulici X. hrála nepochybně romská etnicita nájemníků klíčovou roli. Dlouhodobost této politiky vyplývá rovněž z dokumentů komunitního plánování.

Při přidělování bytů město a SN, a. s., nedostatečně zohledňovaly zdravotní postižení osob žijících s některými ze stěžovatelek ve společné domácnosti. Jsem ráda, že městský byt mimo ulici X. získala alespoň rodina paní J. G., zjistila jsem však, že to lze přičítat spíše snaze některých sociálních pracovníků. Nemohu rovněž pominout, že panuje podezření, že v důsledku této pomoci Magistrát města A. sociální pracovníci Bc. D. T. P. neprodloužil pracovní smlouvu na dobu určitou.

Skutečnost, že město nevyhovělo žádostem romských stěžovatelek o přidělení jiných městských bytů než v domě na ulici X., ve spojení s tím, že je hromadně vystěhovalo na okraj města do sociálních bytů, přestože dlouhodobě plní povinnosti vyplývající z nájemních smluv, postačí pro tvrzení o nerovném zacházení v přístupu k bydlení a pro přenos důkazního břemene v případném soudním řízení. Město bude povinno svůj postup obhájit a prokázat, že na neuzavření nájemní smlouvy neměl vliv romský původ žadatelek, tj. jejich etnicita, jakožto zákonem zakázaný diskriminační důvod ve vztahu k přístupu k bydlení.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1630/2004, www.nsoud.cz.

⁵⁹ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 26. září 2014 sp. zn. 52/2013/DIS/EN, dostupná: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2002>.

Některé výroky ředitele SN, a. s., Ing. Z. a provozního technika SN, a. s., J. J. jsem z hlediska antidiskriminačního zákona vyhodnotila jako obtěžující.

Pozastavení přidělování bytů ve vztahu ke stěžovatelkám naplnilo znaky diskriminace ve formě pronásledování. V této souvislosti si dovoluji upozornit město i SN, a. s., že **diskriminaci ve formě pronásledování by naplnilo rovněž nepříznivé zacházení s romskými nájemníky z domu na ulici X., případně i jinými osobami, na základě závěrů v této zprávě obsažených** (např. neprodloužení nájemních smluv uzavřených na dobu určitou či skončení pracovního poměru se sociálními pracovníci).

Tato zpráva může být podkladem pro zahájení soudního řízení z důvodu namítané diskriminace nebo pro mediální řízení podle zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci). Stěžovatelky mohou na základě ustanovení § 10 odst. 1 antidiskriminačního zákona požadovat upuštění od diskriminace, odstranění jejích následků, jakož i přiměřené zadostiučinění. Případně lze požadovat úhradu nemajetkové újmy v penězích, pokud byla v důsledku diskriminace ve značné míře snížena jejich dobrá pověst nebo důstojnost.

S ohledem na popsaná zjištění jsem dospěla rovněž k závěru, že město, potažmo SN, a. s., prostřednictvím Mgr. P. nepřipustně zasáhlo do výkonu sociální práce. SN, a. s., kterou město vlastní jako jediný akcionář, kladla na sociální pracovníce požadavky, které jsou v rozporu s etickými principy sociální práce.

Městu A. především **doporučuji, aby dostalo deklarovanému cíli obyvatele domu na ulici X. začleňovat, přijímalo jejich žádosti o přidělení městského bytu a s přihlédnutím k potřebám jednotlivých rodin a zdravotnímu postižení některých členů domácností přidělilo v nejbližší možné době poptávané byty. Dům na ulici X. by město mělo následně využít pro účely sociálního bydlení v souladu s akčním plánem**, vhodně nastavit systém dostupného bydlení a v odůvodněných případech využívat institutu "zvláštního příjemce" podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, v kombinaci se zákonem o obcích, k hrazení nájmu přímo ze sociálních dávek, neboť takto je možno účinně předcházet vzniku dluhové pasti a následně sociálnímu vyloučení některých skupin občanů ohrožených nezaměstnaností a chudobou. Není to jen úlohou neziskových nevládních organizací, které mají státu a územním samosprávám pomáhat - jednoznačně jde primárně o úkol obce.

Zprávu o šetření zasílám primátorovi statutárního města A. Mgr. A. S. a řediteli SN, a. s., Ing. R. Z. a žádám, aby se do 30 dnů od jejího doručení k mým zjištěním vyjádřili.

O svých zjištěních a závěrech informuji rovněž stěžovatelky.

Mgr. Anna Š a b a t o v á, Ph.D., v. r. veřejná
ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)